

PRAKSISOVERSIGT · MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET

Praksisoversigt over beskyttede diger og fortidsminder (museumsloven)

Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse af dispensation, registrering og lovliggørelse efter museumslovens kapitel 8 a

Version 1 · Opdateret 29. maj 2026 · 5 afgørelser · 2018–2025

[Læs online](#)

INTRODUKTION

Praksisoversigten behandler beskyttelsen af sten- og jorddiger og jordfaste fortidsminder efter museumslovens kapitel 8 a og Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse af de kommunale og statslige afgørelser på området. Kernen er det absolutte forbud mod tilstandsændring i § 29 a (diger) og § 29 e (fortidsminder), den restriktive dispensationsadgang i § 29 j og lovliggørelsesreglerne i §§ 29 o–29 p, der alle kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet efter § 29 t. Oversigten hviler på lovteksten, de centrale forarbejder til § 29 j, digebekendtgørelsen og på den domstolspraksis, der efterprøver nævnets afgørelser; mønstrene i nævnets egen praksis er beskrevet, som de fremgår af forarbejder, vejledning og domstolenes prøvelse. Bemærk at digebeskyttelsen blev overført fra naturbeskyttelsesloven til museumsloven i 2004, hvorfor ældre afgørelser ofte anvender den tidligere paragrafnummerering.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

- 01** Miljø- og Fødevareklagenævnet kræver, at der foreligger "særlige tilfælde", før der kan dispenseres fra forbuddet mod tilstandsændring af beskyttede diger (§ 29 a) og fortidsminder (§ 29 e) – dispensationspraksis er efter forarbejderne udtrykkeligt restriktiv.
- 02** Miljø- og Fødevareklagenævnet lægger afgørende vægt på de tre beskyttelseshensyn bag digebeskyttelsen: digernes kulturhistoriske, biologiske og landskabelige værdi.
- 03** Miljø- og Fødevareklagenævnet tillægger hensynet til præcedens stor vægt; den generelle beskyttelsesinteresse vejer tungt, uanset at den enkelte sag kan have begrænset betydning.
- 04** Miljø- og Fødevareklagenævnet afviser, at reetableringsomkostninger og værdispild i sig selv kan bære en lovliggørende dispensation, når et indgreb er foretaget uden forudgående tilladelse.
- 05** Miljø- og Fødevareklagenævnet kræver et fyldestgørende registrerings- og oplysningsgrundlag (herunder besigtigelse og dokumentation for, at et dige er omfattet og korrekt afgrænset); et utilstrækkeligt grundlag kan føre til ophævelse eller hjemvisning.
- 06** Lovliggørelse efter § 29 o påhviler myndigheden, og berigtigelse af et ulovligt forhold påhviler den til enhver tid værende ejer eller bruger (§ 29 p) – uafhængigt af hvem der nedlagde diget.

- 07 Rettidig klage til Miljø- og Fødevareklagenævnet har som udgangspunkt opsættende virkning, og klagefristen er 4 uger fra meddelelsen af afgørelsen (§ 29 v).

Lovgrundlaget og Miljø- og Fødevareklagenævnets

§ 1 prøvelseskompetence

Beskyttelsen af sten- og jorddiger og jordfaste fortidsminder er samlet i museumslovens kapitel 8 a, der blev overført fra naturbeskyttelsesloven til museumsloven i 2004 som en i det væsentlige teknisk overførsel uden tilsigtede indholdsmæssige ændringer. De to bærende forbud er:

- [museumsloven § 29 a, stk. 1](#): der må ikke foretages ændring i tilstanden af sten- og jorddiger og lignende.
- [§ 29 e, stk. 1](#): der må ikke foretages ændring i tilstanden af fortidsminder, ligesom der ikke må udstykkes eller fastlægges skel gennem fortidsminder.

Kompetencefordelingen er delt. For diger er det kommunalbestyrelsen, der i særlige tilfælde kan dispensere fra forbuddet, jf. [§ 29 j, stk. 2](#), mens Kulturministeriet ved Slots- og Kulturstyrelsen er tilsynsmyndighed. For fortidsminder dispenserer kulturministeren (Slots- og Kulturstyrelsen) efter [§ 29 j, stk. 1](#). Kommunens afgørelser om diger kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet, der efter [§ 29 t, stk. 1](#) behandler digesager i den læge afdeling, mens dispensationer på fortidsmindeområdet behandles i en sagkyndig afdeling, jf. [§ 29 t, stk. 2](#).

Prøvelsens intensitet. Nævnet foretager en fuld legalitets- og skønoprøvelse af, om afgørelsen er truffet på korrekt retsgrundlag og tilstrækkeligt oplyst, men nævnet er – ligesom kommunen – bundet af, at lovens forbud er udgangspunktet, og at dispensation kun kan gives i "særlige tilfælde". Domstolene efterprøver til gengæld nævnets afgørelser tilbageholdende: i [Højesterets dom i sag BS 6-678/2016](#) (om ulovlig regulering af et vandløb) fastslog Højesteret, at nævnet kunne begrænse sin prøvelse til de klagepunkter, klageren havde rejst, og at der ikke var grundlag for at tilsidesætte myndighedernes skøn vedrørende lovliggørelse. Selvom sagen angik vandløb, illustrerer den den almindelige ramme for prøvelsen af nævnets afgørelser også på museumslovsområdet.

LOV

[Museumsloven § 29a, stk. 1](#)[Museumsloven § 29e, stk. 1](#)[Museumsloven § 29j, stk. 1, 2](#)[Museumsloven § 29t](#)PRAKSIS **Højesteret** · Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelsesret og ulovlig regulering af vandløb

19.05.2021

Hvad er omfattet – registrering, afgrænsning og bevis for digets eksistens

§ 2

Et tilbagevendende stridspunkt er, om det pågældende anlæg overhovedet er et beskyttet dige. Forbuddet i [§ 29 a, stk. 1](#) virker umiddelbart (ex lege), og de vejledende registreringer på offentlige kort er derfor ikke konstitutive: et dige kan være beskyttet, selv om det ikke er registreret, og omvendt kan en registrering være forkert. De nærmere kategorier og afgrænsninger fastlægges i [Digebekendtgørelsen](#), udstedt med hjemmel i lovens bemyndigelsesbestemmelser om beskrivelse og registrering.

Det er myndigheden, der skal kunne dokumentere, at der foreligger et omfattet dige, og hvilken udstrækning det har. Beviskravet illustreres af straffesagen [SS-3628/2020-HIL](#), hvor de tiltalte netop bestred, at der havde

været et dige (de hævdede, at der kun var en tjørnehæk). Retten lagde til grund, at diget var omfattet, fordi en arkæolog kunne dokumentere det:

"Diget fremgik af historiske kort tilbage fra 1800-tallet. Rester af digets fundament og sten var synlige på de tiltaltes grund, og diget fortsatte tydeligt på nabogrundene."

Dommen viser den dokumentationsstandard, der også er afgørende i nævnets prøvelse: historiske kort, synlige fundamentrester, digets forløb på naboarealer og arkæologisk vurdering. Hvor registreringsgrundlaget er utilstrækkeligt – fx hvor det ikke er besigtiget eller fagligt vurderet, om anlægget er et beskyttet dige – er konsekvensen, at afgørelsen hviler på et mangelfuldt grundlag og kan ophæves eller hjemvises. Spørgsmålet om korrekt afgrænsning og registrering er dermed ofte forudsætningen for, om der overhovedet er en sag om tilstandsændring eller lovliggørelse.

LOV

Museumsloven § 29a, stk. 1

PRAKSIS

Byretten · Straf for manglende reetablering af beskyttet dige bortfaldt på grund af lang sagsbehandlingstid, men tvangsbøder blev pålagt

27.09.2021

Dispensation: "særlige tilfælde", de tre beskyttelseshensyn og præcedens

Adgangen til dispensation efter § 29 j er snæver. Det fremgår direkte af forarbejderne til bestemmelsen, at praksis er restriktiv: dispensation "gives sjældent, og kun når der foreligger særlige tilfælde, der kan begrunde det". Ved vurderingen indgår navnlig, om ændringen er reversibel, og i hvilket omfang den påvirker anlæggets fysiske dele og dets oplevelses- og kildeværdi.

De tre beskyttelseshensyn bag diger. For sten- og jorddiger lægger nævnet vægt på de tre hensyn, som forarbejderne udtrykkeligt fremhæver, og som digebeskyttelsen tilsigter at varetage: digernes **kulturhistoriske, biologiske og landskabelige værdi**. Diger af høj beskyttelsesværdi er ifølge forarbejderne fx stendiger, tangdiger, diger af høj alder, landskabeligt markante diger, diger med særlige eller krogede forløb, diger der indgår i et større sammenhængende og velbevaret digesystem, eller diger der er levested for truede eller sjældne arter.

Gennembrud og fjernelse. Kommunalbestyrelsen kan efter praksis give tilladelse til gennembrud af et beskyttet dige (fx til en markvej), men der skal i hvert enkelt tilfælde foretages en konkret afvejning, og myndigheden bør udvise tilbageholdenhed med at tillade hel fjernelse af diger af høj beskyttelsesværdi, hvis digerne ikke er til direkte hinder eller væsentlig ulempe for projektet. Ved fjernelse bør der efter forarbejderne stilles vilkår om arkæologisk registrering og om fotodokumentation af digets opbygning og dimensioner, så den arkivalske kildeværdi sikres.

Præcedens. Risiko for uønsket præcedens tillægges efter praksis stor vægt: meddeles der dispensation, skal andre lignende sager som udgangspunkt behandles ens. Dette mønster – at den generelle beskyttelsesinteresse vejer tungt, selv om den enkelte sag har begrænset betydning – bekræftes af domstolene i en parallel sag om en beskyttelseslinje, [BS-47715/2020-HRS](#), hvor retten stadfæstede nævnets afslag og udtalte, at klagerens synspunkt om en mindre restriktiv praksis og hensyn til reetableringsomkostninger "hverken har støtte i nævnets praksis eller lovens formål".

Fortidsminder – de seks positive forhold (2022). Ved ændringsloven af 22. juni 2022 om dispensation og klagesagsbehandling på fortidsmindeområdet blev der i [§ 29 j, stk. 3](#) indsat seks forhold, der kan tillægges positiv vægt ved vurderingen af, om der foreligger et særligt tilfælde for fortidsminder: at forholdet er foranlediget af anden lovgivning, muliggør nutidig etableret anvendelse, sikrer og styrker fortidsmindets bevaring, sikrer og styrker formidling og tilgængelighed, er forskningsbetinget, eller danner ramme om midlertidige aktiviteter. Forholdene er ikke kumulative og ikke udtømmende, og ændringen tilsigtede ikke at ændre den restriktive grundpraksis, men at gøre administrationsgrundlaget mere gennemsigtigt.

Energiparker (2024). Ved [lov nr. 614 af 11. juni 2024 om statsligt udpegede energiparker](#) blev der i [§ 29 j, stk. 2](#) indsat en hjemmel til, at kommunalbestyrelsen kan dispensere fra digeforbuddet til vindmøller og solcelleanlæg i udpegede energiparker. Her tillægges samfundsinteressen i grøn omstilling større vægt end hidtil, men de tre beskyttelseshensyn skal fortsat varetages, og der skal stilles vilkår om arkæologisk registrering og datering af diger med høj kulturhistorisk værdi eller alder.

LOV

[Museumsloven § 29j, stk. 1, 2, 3](#)[Museumsloven § 29a, stk. 1](#)[Museumsloven § 29e, stk. 1](#)

PRAKSIS

Byretten · Gyldigheden af afslag på dispensation til kunstgræsplæne og stængærde inden for søbeskyttelseslinjen

16.10.2023

§ 4 Dokumentations- og beviskrav samt kravet om fyldestgørende besigtigelse

Sager efter kapitel 8 a afgøres på et fagligt grundlag, og officialprincippet indebærer, at sagen skal være tilstrækkeligt oplyst, før der træffes afgørelse. I praksis betyder det, at både kommunen og nævnet skal bygge på en konkret besigtigelse og en faglig vurdering af det pågældende dige eller fortidsminde – dets type, alder, forløb, bevaringsgrad og de kulturhistoriske, biologiske og landskabelige værdier.

Bevisbyrde og bevismidler. Det er myndigheden, der skal dokumentere, at et anlæg er omfattet af beskyttelsen og dets udstrækning, jf. ovenfor om [SS-3628/2020-HIL](#), hvor historiske kort, synlige fundamentrester og en arkæologs vurdering var afgørende. Omvendt bærer ansøgeren bevisbyrden for, at der foreligger et særligt tilfælde, der kan begrunde dispensation. Hvor grundlaget for at fastslå digets eksistens, afgrænsning eller værdi er utilstrækkeligt – fx ved manglende besigtigelse eller faglig vurdering – er afgørelsen behæftet med en oplysningsmangel, der kan føre til ophævelse eller hjemvisning til fornyet behandling.

Reversibilitet og vilkår. Ved dispensationer indgår det i bevisvurderingen, om indgrebet er reversibelt, og nævnet kan stadfæste eller skærpe vilkår om bl.a. arkæologisk registrering, fotodokumentation og datering, jf. [§ 29 j](#). Vilkår skal være så specifikt målsatte, at det efterfølgende på objektivet grundlag kan konstateres, om de er opfyldt.

LOV

[Museumsloven § 29a, stk. 1](#)[Museumsloven § 29j](#)

PRAKSIS

Byretten · Straf for manglende reetablering af beskyttet dige bortfaldt på grund af lang sagsbehandlingstid, men tvangsbøder blev pålagt

27.09.2021

§ 5 Lovliggørelse af nedlagte diger og ændrede fortidsminder

Når et dige er nedlagt eller et fortidsminde ændret uden tilladelse, skal forholdet lovliggøres. [§ 29 o, stk. 4](#) pålægger tilsynsmyndigheden at foranledige et ulovligt forhold lovliggjort, medmindre forholdet har underordnet betydning, og [§ 29 p, stk. 1](#) bestemmer, at det påhviler **den til enhver tid værende ejer eller bruger** at berigtige forholdet. Lovliggørelse kan ske enten **fysisk** (reetablering af diget) eller **retligt** (efterfølgende dispensation), men det er fast antaget, at det ikke skal være lettere at opnå en efterfølgende (lovliggørende) dispensation end en forudgående – en efterfølgende ansøgning behandles som om den var forudgående.

Reetableringspåbud og tvangsbøder. I [SS-3628/2020-HIL](#) var ejerne pålagt at reetablere et nedlagt dige. Selvom straffen for den manglende efterkommelse bortfaldt på grund af meget lang sagsbehandlingstid, pålagde retten månedlige tvangsbøder for at gennemtvunge reetableringen, jf. [retsplejeloven § 997, stk. 3](#). Sagen viser, at reetableringspligten består uafhængigt af strafspørgsmålet, og at ejerskifte ikke fritager.

Værdispild kan ikke bære lovliggørelse. Den, der foretager et indgreb uden forudgående tilladelse, bærer selv risikoen for et påbud om fjernelse/reetablering, og reetableringsomkostninger og værdispild kan derfor ikke i sig selv begrunde en lovliggørende dispensation. Dette mønster bekræftes i [BS-47715/2020-HRS](#) og – for et lovliggørende afslag stadfæstet i to instanser – i [BS-17965/2023-OLR](#).

Fortidsminder. På fortidsmindeområdet ses lovliggørelsesforløbet bl.a. i [BS-2106/2017-OLR](#) om Flakfortet (et beskyttet fortidsminde), hvor Slots- og Kulturstyrelsen meddelte afslag på lovliggørende dispensation og påbød lovliggørelse af en række ændringer foretaget uden tilladelse, hvorefter afgørelsen blev påklaget til Miljø- og Fødevareklagenævnet. For fortidsminder gælder desuden den særlige genopretningsbeføjelse i [§ 29 q](#), der dog ikke kan anvendes, hvis ejer og bruger godtgør, at beskadigelsen ikke skyldes fejl eller forsømmelse hos dem.

LOV	Museumsloven § 29o, stk. 4	Museumsloven § 29p, stk. 1	Museumsloven § 29q
PRAKSIS	Landsretten · Østre Landsret stadfæster afslag på dispensation til regulering af Skårebækken i sag om vandstandsproblemer 12.05.2025 Landsretten · Malmökranten AB dømt til erstatning for manglende oplysning om ulovlige ændringer på Flakfortet 28.05.2018 Byretten · Gyldigheden af afslag på dispensation til kunstgræsplæne og stengærde inden for søbeskyttelseslinjen 16.10.2023 Byretten · Straf for manglende reetablering af beskyttet dige bortfaldt på grund af lang sagsbehandlingstid, men tvangsbøder blev pålagt 27.09.2021		

§ 6 Klagebehandling, frister og sagsgang ved nævnet

Klageadgangen og sagsgangen er reguleret i [§§ 29 t-29 v](#). De vigtigste rammer er:

- **Klageberettigede** (jf. [§ 29 u](#)): adressaten, ejeren af ejendommen, offentlige myndigheder, lokale foreninger med væsentlig interesse samt landsdækkende natur-, miljø- og friluftorganisationer. Nævnet kan kræve, at landsdækkende foreninger dokumenterer deres klageberettigelse ved vedtægter.
- **Klagefrist** (jf. [§ 29 v, stk. 1](#)): 4 uger fra afgørelsen er meddelt, henholdsvis fra offentlig bekendtgørelse.
- **Indgivelse** (jf. [§ 29 v, stk. 2](#)): klagen indgives skriftligt via digital selvbetjening til den myndighed, der har truffet afgørelsen, som – hvis afgørelsen fastholdes – videresender klagen til nævnet sammen med sagens akter og en udtalelse. Der betales som udgangspunkt et klagegebyr efter lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Opsættende virkning (jf. § 29 v, stk. 7): en tilladelse må ikke udnyttes før klagefristens udløb, og rettidig klage har opsættende virkning, medmindre klagemyndigheden bestemmer andet.

Afgørelser er **bindende** (i modsætning til de henstillende forsikrings- og finansklagenævn): nævnet kan stadfæste, ændre, ophæve eller hjemvise. Digebekendtgørelsen pålægger desuden kommunen at offentliggøre dispensationer fra § 29 a, stk. 1 af større betydning, jf. [Digebekendtgørelsen § 10](#), hvilket understøtter den ensartethed og det præcedenshensyn, nævnet håndhæver. Digesager behandles i nævnets læge afdeling, mens fortidsmindedispensationer behandles i en sagkyndig afdeling, jf. § 29 t.

LOV

[Museumsloven § 29t](#)[Museumsloven § 29u](#)[Museumsloven § 29v, stk. 1, 7](#)

§ 7 Sammenhæng med domstolspraksis og sammenfatning

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelser indbringes løbende for domstolene, der efterprøver dem tilbageholdende. Linjen er, at domstolene ikke tilsidesætter nævnets skøn, når afgørelsen er truffet på korrekt og tilstrækkeligt grundlag og inden for lovens formål:

Afgørelse	Instans	Problemstilling	Resultat
BS 6-678/2016	Højesteret	Nævnets prøvelsesret og lovliggørelse	Nævnet frifundet; skønnet ikke tilsidesat
BS-17965/2023-OLR	Østre Landsret	Afslag på lovliggørende dispensation	Nævnets afslag stadfæstet
BS-47715/2020-HRS	Byret	Præcedens, generel beskyttelsesinteresse, værdispild	Nævnet frifundet
SS-3628/2020-HIL	Byret	Reetablering af nedlagt dige; straf og tvangsbøder	Straf bortfaldt (sagsbehandlingstid); tvangsbøder pålagt
BS-2106/2017-OLR	Østre Landsret	Ulovlige ændringer på fredet fortidsminde (Flakfortet); lovliggørelse	Civilretlig følge af manglende tilladelse

Sammenfattende kan praksis beskrives sådan: Forbuddene i § 29 a og § 29 e er udgangspunktet, og dispensation efter § 29 j gives kun i særlige tilfælde efter en restriktiv praksis, hvor de kulturhistoriske, biologiske og landskabelige hensyn samt præcedens vejer tungt. Nævnet kræver et fyldestgørende, besigtiget grundlag for at fastslå, at et dige er omfattet og korrekt afgrænset, og ophæver eller hjemviser ved mangelfuldt grundlag. Lovliggørelse påhviler ejer/bruger uafhængigt af, hvem der nedlagde diget, og reetableringsomkostninger kan ikke i sig selv bære en lovliggørende dispensation. Afgrænsningsmæssigt behandles fortidsmindebeskyttelseslinjen efter naturbeskyttelsesloven § 18 under [naturbeskyttelse](#), og strafansvar for ødelæggelse som hovedemne under [miljøsager-strafferet](#).

LOV

[Museumsloven § 29a](#)[Museumsloven § 29e](#)[Museumsloven § 29j](#)

PRAKSIS

Højesteret · Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelsesret og ulovlig regulering af vandløb

19.05.2021

Landsretten · Østre Landsret stadfæster afslag på dispensation til regulering af Skårebækken i sag om vandstandsproblemer

12.05.2025

Landsretten · Malmökranten AB dømt til erstatning for manglende oplysning om ulovlige ændringer på Flakfortet	28.05.2018
Byretten · Gyldigheden af afslag på dispensation til kunstgræsplæne og stengærde inden for søbeskyttelseslinjen	16.10.2023
Byretten · Straf for manglende reetablering af beskyttet dige bortfaldt på grund af lang sagsbehandlingstid, men tvangsbøder blev pålagt	27.09.2021

REFERENCE Lovgrundlag

7 paragraffer

Museumsloven § 29a	stk. 1	Museumsloven § 29e	stk. 1
Museumsloven § 29j		Museumsloven § 29o	
Museumsloven § 29p		Museumsloven § 29t	
Museumsloven § 29v			

MATERIALE Citerede afgørelser

5 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS		1
19.05.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelsesret og ulovlig regulering af vandløb	bs-27971-2020-hjr
LANDSRETTEEN · ANKEINSTANS		2
12.05.2025	Østre Landsret stadfæster afslag på dispensation til regulering af Skårebækken i sag om vandstandsproblemer	10518-12401
28.05.2018	Malmökranten AB dømt til erstatning for manglende oplysning om ulovlige ændringer på Flakfortet	933-1131
BYRETTEEN · FØRSTE INSTANS		2
16.10.2023	Gyldigheden af afslag på dispensation til kunstgræsplæne og stengærde inden for søbeskyttelseslinjen	10191-11962
27.09.2021	Straf for manglende reetablering af beskyttet dige bortfaldt på grund af lang sagsbehandlingstid, men tvangsbøder blev pålagt	5-5